

УДК 376-056.36.016.811.161.2

35-028.31

Нікулін С.Є

**РОЛЬ СЮЖЕТНИХ КАРТИНОК У ЗАСВОЄННІ ЗМІСТУ
ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕКСТІВ УЧНЯМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ ШКІЛ ДЛЯ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ**

Анотація: У статті висвітлюється питання використання наочного матеріалу на уроках читання і проводиться порівняння і аналіз розуміння розумово відсталими дітьми художньої літератури з використанням наочного матеріалу і без нього.

Ключові слова: розумово відсталий, текст, сюжетна картинка, переказ, розуміння.

Аннотация: В статье освещается вопрос использования наглядного материала на уроках чтения и проводится сравнение и анализ понимания умственно отсталыми детьми художественной литературы с использованием наглядного материала и без него.

Ключевые слова: умственно отсталый, текст, сюжетная картинка, пересказ, понимание.

Annotation: This paper highlights the issue of the use of visual material to be learned to read and understand the comparison and analysis of mentally retarded children with the use of literature and visual aids without him.

Key words: mentally retarded, text, picture story, retelling and understanding.

На уроках читання в спеціальній школі-інтернаті для розумово відсталих дітей серед здобутків різних жанрів вивчаються й розповіді, що мають, як правило, нескладний сюжет. Читаючи їх, розумово відсталі учні повинні осмислено сприймати зміст тексту, тобто розуміти ті відносини, у яких перебувають діючі особи, правильно встановлювати причинно-наслідкові залежності та ін. У силу інтелектуальної недостатності розумово відсталих учнів розуміння змісту літературних текстів представляє для них значні труднощі.

У книгах по читанню для спеціальної школи-інтернату для розумово відсталих дітей є ряд розповідей ілюстрованих сюжетними картинками, які повинні допомогти дітям орієнтуватися в описуваних подіях.

До IV класу, відповідно до програмних вимог, учні допоміжної школи здобувають такі якості читання, як правильність, швидкість, виразність, які є необхідною умовою для розуміння змісту прочитаного. Навчання здійснювалося на матеріалі двох сюжетних розповідей аналогічного характеру. У першому з них - «Мамина робота» С. Баруздіна - розповідається про знайомство дівчинки Світлани із ткацькою фабрикою, на якій працювала її мама. Відвідавши фабрику, дівчинка одержала відомості про її встаткування, про людей, що працюють на ній, про їхні успіхи в праці, виробках фабрики і їхньому призначенні.

У другому художньому тексті - «Резеда» Ю. Кононенко - розповідається про відвідування хлопчиком оранжереї, куди привів його дідусь після того, як Коля не зміг знайти в магазинах улюблену мамину квітку - резеду. Хлопчик ознайомився з теплицею, її пристроєм, довідався про її призначення, виконав певну роботу, за якої одержав резеду, і поздоровив маму зі святом. До цієї розповіді в книзі поміщена сюжетна картинка. На ній зображений дідусь і Коля, що стоять посередині оранжереї. Дідусь показує рукою на купу квіткових горщиків, що стоять у куті

оранжереї. Коля дивиться на дідуса й, мабуть, думає про роботу, що він повинен виконати.

На сюжетній картинці зображені обидва персонажі й представлена ситуація, розуміння якої необхідно для осмислення розповіді.

Обидва літературні тексти, були рівноцінні за обсягом, складності словника й синтаксису, кількості діючих осіб, значеннєвих зв'язків. Але робота над першою розповіддю обмежувалася розбором тексту, читання ж другого - «Резеда» - супроводжувалося розгляданням картинки.

Методика роботи, що не включала розглядання картинки, полягала в наступному.

Спочатку була проведена вступна бесіда, що націлювала дітей на сприйняття нового матеріалу, пояснені незрозумілі слова. Потім вчитель читав розповідь цілком, з'ясовував, як зрозуміли діти в контексті значення деяких слів і загальний зміст прослуханого тексту, після чого учні читали його по закінчених значеннєвих одиницях. Потім текст прочитувався школярами самостійно.

Далі виявлялося розуміння дітьми змісту прочитаного з питань. Наприкінці уроку учні самостійно переказували художній текст.

Методика роботи над другою розповіддю здійснювалася аналогічним образом, але включала використання наочного приладдя.

Після підготовчої й словникової роботи розповідь повністю читалася вчителем. З'ясовувалося розуміння учнями окремих слів і загального змісту тексту. Потім текст читався сильними учнями по абзацах. Після прочитання кожного абзацу діти зверталися до сюжетної картинки. Розглядаючи її, вони знаходили діючих осіб, визначали їхнє місцезнаходження, називали зображені предмети, розкривали загальну ситуацію.

Потім учні одержували завдання самостійно прочитати весь текст, після чого проводилася бесіда по змісту розповіді, при цьому, відповідаючи

на питання, діти користувалися ілюстрацією. Завершувалася робота, як і в першому випадку, самостійним переказом учнів.

В обох випадках вислухувалися всі учні, що давало можливість судити про те, якою мірою засвоєне прочитане; нас цікавила послідовність викладу, правильність і повнота передачі тексту.

Звернемося до даних аналізу переказів художнього тексту, при роботі над яким сюжетна картинка не використалася.

Отримані результати дозволили розділити дітей на три групи.

В першу ввійшла приблизно четверта частина випробуваних. Сюди були віднесені учні, які зрозуміли зміст сюжетної розповіді й послідовно, правильно, повно відтворили його. Їхні перекази були логічними, причинно-наслідкові залежності правильно визначені. Діти робили вірні висновки на основі прочитаного. У їхніх переказах не було перекручувань тексту, привнесень, помилкових суджень. Для них характерно докладне, близьке до тексту відтворення початку розповіді; потім вони, правильно викладаючи основну сюжетну лінію, пропускали ряд несуттєвих епізодів, що в загальному не спотворювало змісту тексту.

До другої групи було віднесено біля половини всіх випробуваних. У неї ввійшли учні, які зрозуміли основний зміст прочитаного, але переказували текст неповно, з деяким порушенням послідовності. У викладах дітей кількість діючих осіб і їхні імена були збережені. Однак учні не змогли відтворити всі значеннєві зв'язки й у ряді випадків опускали вже не другорядні, а головні події. У переказах також були відзначені й привнесення, зроблені дітьми.

Третю групу склали приблизно третя частину всіх опитаних. Ця група включала учнів, які не зрозуміли змісту літературного тексту й відтворювали його неповно, порушуючи послідовність подій і спотворюючи їх.

Школярі, віднесені до третьої групи, викладали лише той або інший фрагмент літературного тексту що їм найбільш запам'ятався..

Діти називали героїв розповіді, предмети, але розкрити взаємини персонажів, причинно-наслідкові зв'язки подій, їхній результат для них було не під силу. В окремих учнів 3-й групи були привнесення алогічного характеру.

У результаті аналізу переказу тексту «Резеда», зробленого тими ж учнями, було виділено тільки дві групи. Учні, які слабо засвоїли зміст попередньої розповіді й були віднесені до 3-й групи, в умовах використання сюжетної картинки більш успішно відтворювали прочитане, показавши рівень, характерний для дітей, що входили в другу групу. Таким чином, у цьому випадку 3-я група дітей не була виділена. Разом з тим ряд учнів, що допускали окремі неточності при переказі першого тексту, у нових умовах досягли більш високих результатів і увійшли в першу групу, що по чисельному складу збільшилася рівно вдвічі.

Ці школярі послідовно й правильно виражали систему значеннєвих зв'язків, що лежать в основі оповідання, давали відповідну характеристику героям, їхнім учинкам. Для учнів першої групи було характерно докладне відтворення тих подій розповіді, які відбиті на сюжетній картинці. З'ясувалося, що картинка допомогла дітям запам'ятати й переказати не тільки основну сюжетну лінію художнього тексту, але й багато хто його деталі. Учні повністю уникли перекручувань і привнесень. Сюжетна картинка сприяла активному адекватному застосуванню словника розповіді.

В другу групу увійшло більш половини дітей. Вони досить докладно відтворювали початок розповіді, перші 3-4 події, потім опускали ряд істотних фактів. Показово, що ці діти докладно відтворювали ті події, які відбиті сюжетною картинкою. Учні правильно визначали й називали героїв розповіді, їхнє місцезнаходження, вчинки хлопчика й результат його роботи. Лише в окремих випадках у переказах зустрічалися неточності.

Слід зазначити, що основну масу учнів другої групи в нових умовах склали діти, що раніше входили в третю.

З вищесказаного можна зробити висновок, що сюжетна картинка, що ілюструє розповідь, допомагає дітям представити ту або іншу діючу особу, об'єкт, про який мова йде в тексті, установити взаємозв'язок між героями, визначити послідовність подій, зробити відповідні висновки. Саме цим пояснюється, що число учнів, що правильно зрозуміли зміст розповіді й повно, логічно його відтворили в умовах сюжетної картинки, збільшилося в 2 рази. Збільшився й обсяг переказів за рахунок згадування багатьох істотних деталей тексту. Відтворення учнів 2-й групи стали більш логічними, зв'язковими, а третя група просто не була виділена.

Матеріали дослідження дозволяють говорити про позитивну роль сюжетної картинки, що сприяє засвоєнню змісту й кращому відтворенню прозаїчних текстів розумово відсталими школярами молодших класів. Розбір тексту, що сполучається з розбором сюжетної картинки, полегшує осмислення тексту і його відтворення не тільки сильними учнями, але й - що особливо важливо - більш слабкими школярами.

1. Озолайте В.А. Значение картинного плана для усвоения текста младшими умственно отсталыми школьниками/ В.А.Озолайте // Дефектология – 1975 – №5 – С 38-41
2. Торшина Л.Г. Работа с умственно отсталыми школьниками над содержанием рассказов при наличии сюжетных картин/ Л.Г. Торшина // Дефектология – 1990 – №3 – С 42-44
3. Торшина Л.Г. Роль сюжетных картинок в усвоении содержания литературных текстов учащимися младших классов вспомогательной школы/ Л.Г. Торшина // Дефектология – 1985 – №3 – С 40-43